

LUG'ATSHUNOSLIKNING ONA TILI O'QITISHDAGI O'RNI

*Yusupova Shohidaxon Jaloliddinovna
Andijon davlat pedagogika instituti professori, ped.fan. dok.*

*Sobirova Gullola Qutbidin qizi
Andijon davlat pedagogika instituti erkin tadqiqotchisi*

Annotatsiya. Ushbu maqolada lug'at turlari, lugatchilik tarixi, lug'atlar yaratish va ularni amaliyotga tadbiiq etish, lug'atshunoslikni nazariy fan balki metodik jihatdan o'rganish, o'quvchilarnig kompotensiyalarini rivojlantirish uchun o'quv lug'atlarini yaratish va darsliklar bilan birga o'rganish, o'quv lug'atlarini antroposentrik xususiyatlarini o'rganish, leksikografiya orqali o'quvchining so'z boyligini oshirish va dunyoqarashini kengaytirish, leksikografiyaning tamoyillarini o'rganish, electron lug'atlarni yaratish, zamonaviy lug'atlar va elektron lug'atlar haqid fikrlar yuritilgan

Kalit so'zlar: antroposentrik, lingvosentrik, ikki tilli lug'at, turg'un o'xshatishlar, o'xshatish etalonlari, milliy-mdaniy, milliy-konnotativ, eneontiosemik, assotsiativ ma'no, lingvistik lug'at, leksikografik komponentlik, leksikografik semantizatsiya, lingvometodik ta'limot.

РОЛЬ СЛОВАРА В ОБУЧЕНИИ РОДНОМУ ЯЗЫКУ

*Юсупова Шахидахан Джалолиддиновна
Профессор Андигжанского государственного педагогического института, доктор педагогических наук. док.*

*Собирова Гуллола Кутбидин қизи
Независимый научный сотрудник Андигжанского государственного педагогического института*

Аннотация. В данной статье рассмотрены виды словарей, история лексикографии, создание словарей и их практическое применение, изучение лексикографии как теоретической науки, а также методически создание учебных словарей для развития компетенций учащихся, и с учебниками совместного обучения, изучения антропоцентрических особенностей учебных словарей, увеличения словарного запаса ученика и расширения его мировоззрения посредством лексикографии, изучения принципов лексикографии, создания электронных словарей, современных словарей и электронных словарей.

Ключевые слова: антропоцентрический, лингвоцентрический, двуязычный словарь, устойчивые сравнения, стандарты сравнения, национально-культурный, национально-коннотативный, энонтиосемический, ассоциативный смысл, лингвистический словарь, лексикографический компонент, лексикографическая семантизация, лингвометодическое обучение.

THE ROLE OF DICTIONARY IN MOTHER LANGUAGE TEACHING

*Yusupova Shahidakhon Jaloliddinovna
Professor of Andijan State Pedagogical Institute, Ped.Sc. doc.*

*Sobirova Gullola Qutbidin qizi
Independent researcher of Andijan State Pedagogical Institute*

Annotation. In this article, the types of dictionaries, the history of lexicography, the creation of dictionaries and their practical application, the study of lexicography as a theoretical science, but also methodically, the creation of educational dictionaries for the development of students' competencies and with textbooks learning together, studying the anthropocentric features of educational dictionaries, increasing the student's vocabulary and broadening his worldview through lexicography, learning the principles of lexicography, creating electronic dictionaries, modern dictionaries and electronic dictionaries.

Key words: anthropocentric, linguentric, bilingual dictionary, stable similes, simile standards, national-cultural, national-connotative, enontiosemic, associative meaning, linguistic dictionary, lexicographic component, lexicographic semanticization, linguomethodical teaching.

KIRISH. Lug'atchilik tarixi ya'ni, dunyo lug'atchiligi tarixi qadim ming yilliklarga borib taqaladi. Jumladan, o'zbek lug'atchiligi tarixi ham bir necha ming yillar avval shakllana boshlagan. O'zbek lug'atchiligi shakllanishining ilk bosqichlari XI asrda buyuk bobokalonimiz Mahmud Qoshg'ariyning «Devonu lug'ati-turk» asari bilan boshlanadi. Mahmud Qoshg'ariy «Devonu lug'ati-turk» asarini yaratib o'zbek lug'atchiligining shakllanishiga ilk tamal toshini qo'ygan desak mubolag'a bo'lmaydi. Ma'lumki, leksikografiya ilmiy fan, biroq bu tushunchaning mohiyatida lug'atlar yaratish va uni amaliyotga tatbiq etish masalalari yotadi. B.Y.Gorodetskiy shunday ta'kidlagan: «Leksikografiya ilmiy fan sifatida shubhasiz murakkabdur: uning tarixiy-filologik jihati lug'atlarning tipologiyasiga va ularning madaniyat bilan bog'liqligiga doimiy qiziqishda namoyon bo'ladi, uning epistemologik jihati lug'atlarning mohiyati bilan tartibga solish usuli sifatida va jamiyat tomonidan to'plangan bilimlarni, uning butunligini taqdim etish –semantikleksikologik jihat til mazmuni rejasini modellashtirishga muvofiq lug'at ma'lumotlarini umumlashtirish bilan bog'liq. Shunga qaramay, leksikografiyaning aniqlovchi xususiyati uning amaliy yo'nalishidir».

Ko'rinib turibdiki, lug'atshunoslik bilan shug'ullanish nafaqat nazariy fan, balki uni metodik jihatdan o'rganish ham maqsadga muvofiq bo'ladi. Bugun biz jahonning ko'plab rivojlangan davlatlarida yoshlarga berilayotgan ta'limning samarali amalga oshirilishi uchun ta'lim tizimiga turfa xil yondashuvlar bo'layotgani, zamonaviy innovatsion texnologiyalar, kompyuter texnologiyalari, shular qatorida turli mavzu va janrdagi o'quv lug'atlaridan keng foydalanilayotganligi haqida ko'p gapiryapmiz. Dunyo leksikografiyasi ming yillik tarixga ega bo'lsa-da, uning asosiy rivoji keyingi 2-3 asrga to'g'ri keladi. Ilk bor oz sonli so'zlar va iboralardangina tashkil topgan qo'l yozmalardan boshlangan lug'atlar hozirgi kunga kelib tillarning yuz ming so'zlarni o'z ichiga olib, minglab nusxada chop etilmoqda. Keyingi yillarda leksikografiyaning faqatgina amaliy tomoni emas, balki nazariy yo'nalishi, obyekt, predmeti shakllandi. Lug'at tuzish nazariyasi, amaliyoti mana shunday o'ta mashaqqatli, o'ta mas'uliyatli sohasi bo'lganligi sababli ushbu savobli yo'nalish bilan yetuk, fidokor, millatparvar olimlar shug'ullanmoqdalar. [1.57]

MATERIAL VA USULLAR. Jahonda globallashuv natijasida fan-texnikaning rivojlanishi, ijtimoiy sohalardagi o'zgarishlar, shuningdek, ta'limda innovatsion texnologiyalarni joriy qilinishi, xususan, jamiyatimizda o'zaro muloqot vositasi hisoblangan ona tilini rivojlantirishda so'z boyligini oshiruvchi, ijodkorlikka, keng fikrlashga yo'naltiruvchi yondashuvlarni takomillashtirish zarurati yanada ortib bormoqda. Ya'ni, globallashuv davrida yosh avlodni ma'naviy barkamol, umummilliy qadriyatlarga sodiq qilib tarbiyalash talabi o'quv lug'atlarga bo'lgan ehtiyojni oshirmoqda. Yalpi axborotlashuv asrida o'quvchilarning tilga bo'lgan muhabbatlarini oshirish, so'z boyligini rivojlantirish birdaniga oson kechmaydi.

“O'zbek tilining davlat tili sifatidagi nufuzi va mavqeini tubdan oshirish chora-tadbirlari to'g'risida”gi Farmonda “davlat tilini rivojlantirish bo'yicha normativ-huquqiy hujjatlar loyihalarini ishlab chiqish; ilmiy asoslangan yangi so'z va atamalarni iste'molga kiritish; zamonaviy atamalarning o'zbekona muqobillarini yaratish va bir xilda qo'llanishini ta'minlash; davlat tilini rivojlantirishga oid ilmiy-tadqiqot ishlarini qo'llab-quvvatlash” [2] zarurligi belgilangan. Ana shu belgilangan vazifalarni amalga oshirish uchun, o'quvchi kompetensiyalarini shakllantirish uchun ta'limda leksikografiya sohasiga e'tibor berish maqsadga muvofiq bo'lib hisoblanadi.

O'quvchi kompetensiyalarini shakllantirish bo'yicha juda ko'p nazariy va amaliy ishlar e'lon qilinmoqda. Buning uchun, eng avvalo, o'quvchiga kerakli ma'lumotlarni tez va qulay topish yo'llarini beradigan, ular kompetensiyalarini rivojlantiradigan o'quv lug'atlarini yaratish, uni darsliklar bilan birga o'rganish zaruriyati bor. Leksikografiya haqida fikr yuritar ekanmiz, birinchidan, o'quvchining borliq haqidagi ma'lumotlarini kengaytirishda muhim ekanligini unutmasligimiz kerak. Chunki lug'at jamiyat-madaniyat xalqlarini birlashtirib turadi.

O'quvchi dastlab lug'atlar haqida keng tushunchaga ega bo'lishlari zarur. Ushbu zaruriyatni amalga oshirish uchun leksikografiya sohasini rivojlantirish, o'quv lug'atlarining mavzuga mosligini aniqlash lozim bo'ladi. Chunki lug'atlar har qanday mamlakatning qay darajada rivojlanganligini ko'rsatuvchi asosiy vositalardan biri hisoblanadi. Aytish mumkinki, o'quv lug'atchiligi bugungi kunda tilshunoslikning

jadal rivojlanayotgan sohalaridan biridir. Chunki mamlakatning iqtisodiy, siyosiy, ijtimoiy, milliy va madaniy sohalaridagi har qanday taraqqiyot va rivojlanish ushbu millat vakillariga tegishli lugʻatlarda oʻz aksini topadi. Demak, tilshunoslik sohasida rivojlanayotgan lugʻatlar va ulardan foydalanish masalasi ona tili oʻqitishda qay darajada degan savol tugʻiladi.

Biz lugʻatshunoslikni oʻrganarekanmiz, V.V. Morkovkin umumiy lugʻatlarni ikki turga ajratilganligining guvohi boʻldik: antroposentrik va lingvosentrik. Lingvosentrik lugʻatlarda til asosiy markazda boʻlib u asosiy vazifasi ushbu tildagi fikrlarni yoritishi hisoblanadi. Hozirda oʻquv lugʻatlari antroposentrik xususiyatga ega boʻlgan lugʻatlar tipiga kiritilmoqda.

Oʻquv lugʻatlar taʼlim sohasi uchun moʻljallangan boʻlib, bu turdagi lugʻatlar oʻquvchilarning soʻz boyligini oshiribgina qolmay, balki ularning olamni bilishdagi qobiliyatlarini oshirish va dunyoqarashini kengaytirish uchun ham xizmat qiladi. Taʼlimning tegishli bosqichiga mos boʻlgan ona tili oʻqitishga asoslangan lugʻatlar oʻqituvchilarga oʻquvchilarning nafaqat amaliy bilimlarni olishlarini, balki talqin qilish, fikrlash, samarali muloqot va ijodkorlik qobiliyatlarini rivojlantirishini taʼminlash uchun ham keng imkoniyatlar yaratishda yordam beradi. Bunday imkoniyatlarni darslik tuzilmasiga qanday kiritish kerakligini muhokama qilish yangi oʻquv dasturiga yangi darsliklar yozishga tayyorgarlikning zarur qismi boʻlishi kerak.

Mustaqillikgacha Oʻzbekistonda turli yillarda har xil hajm va xarakterdagi, turli moʻljaldagi koʻplab ikki tilli lugʻatlar nashr etildi. Ular orasida 1983-1984- yillarda nashr etilgan, oʻz davrida mukammal deb hisoblangan ikki jildli “Ruscha -oʻzbekcha lugʻat” alohida ajralib turadi.

OʻzRFA Alisher Navoiy nomidagi Til va adabiyot instituti (hozirgi Oʻzbek tili, adabiyoti va folklori instituti) hamda “Oʻzbekiston milliy ensiklopediyasi” davlat ilmiy nashriyoti 1983-1984-yillarda chop etilgan ikki jildli “Ruscha-oʻzbekcha lugʻat”ni qayta ishlab nashr etishni rejalashtirib, bir necha yil davomida hamkorlikda ish olib bordilar. Nihoyat, 2013-yilda mazkur lugʻat A.Madvaliyev tomonidan toʻldirilgan va tuzatilgan, shoʻro mafkurasidan “tozalangan” holda toʻliq tahrir qilinib nashr etildi.

Oʻzbek tili birliklariga antroposentrik yondashuv nafaqat nazariy tadqiqotlarda, balki lugʻatlarda ham oʻz aksini topmoqda. Nizomiddin Mahmudov va Durdon Xudoyberganovlar tomonidan yaratilgan “Oʻzbek tili oʻxshatishlarining izohli lugʻati” ana shunday lugʻatlardan hisoblanadi. Lugʻat tuzuvchilar oʻzbek tili egalarining obrazli tafakkuriga xos turgʻun oʻxshatishlarni toʻplash hamda ularning maʼnolarini izohlashni oʻz oldilariga maqsad qilib qoʻyib, boshqa tillardagi oʻxshatishlar lugʻatlarini tuzish tajribasini sinchiklab oʻrganib chiqqanlar va barqaror oʻxshatishlarni belgilashning maqbul variantini tanlab olganlar. Kitobning “Lugʻatning tuzilishi haqida”gi qismida taʼkidlanishicha, lugʻatda oʻxshatish etalonlari lugʻat maqolalarining sarlavhasi sifatida berilgan. Chunki “xalqning dunyoni tasavvur etishi va anglashidagi oʻziga xoslik, yaʼni milliy-madaniy va milliy-konnotativ maʼlumot bevosita ayni shu oʻxshatish etalonida tajassum topadi”[3] “Oʻzbek tili oʻxshatishlarining izohli lugʻati”ni lingvokulturologik xarakterdagi lugʻat sifatida ham baholash mumkin. Chunki lugʻatda izohlangan oʻxshatish etalonlari xalqning milliy tafakkuri, madaniyati va obrazli fikrlashi mahsuli. Jami 530 dan ortiq turgʻun oʻxshatishlarni oʻz ichiga olgan ushbu lugʻat – shu yoʻnalishdagi dastlabki urinish natijasi. Oʻzbek tilshunosligining dolzarb masalalari bilan shugʻullanib kelayotgan taniqli olim Nizomiddin Mahmudov va yosh tadqiqotchi Yorqinjon Odilovlar tomonidan nashr ettirilgan “Soʻz maʼno taraqqiyotida ziddiyat. Oʻzbek tili enantiosemitik soʻzlarining izohli lugʻati”da bir lugʻaviy birlik doirasidagi antonimiya hodisasini ham nazariy, ham amaliy oʻrganish nuqtayi nazaridan oʻziga xos dastlabki asar boʻlib hisoblanadi. [4]

Ana shunday obʼektiv ehtiyojlar hisobga olingan holda oʻzbek tilshunosligida bir qancha lugʻatlar yaratildi: birinchi marta “Lingvokulturologiya terminlarining qisqacha izohli lugʻati” (-Toshkent: Turon zamin ziyo, 2015) yaratildi. Lugʻatda lingvokulturologiyaga oid asosiy terminlarning maʼnosi izohlangan. Bu lugʻat lingvokulturologiya alohida fan sifatida shakllanayotgan bir davrda oʻta muhim ahamiyat kasb etadi. A.Hojievning “Tilshunoslik atamalarining ruscha-oʻzbekcha qisqacha lugʻati” hamda . – Toshkent: Fan, 1993; Hojiev A. “Tilshunoslik terminlarining izohli lugʻati”. – Toshkent: OʻzME nashriyoti, 2002; Mahkamov N., Ermatov I. Tilshunoslik terminlarining izohli lugʻati. – Toshkent: Fan, 2013; A.Madvaliev, N.Mahkamov, E.Panasenko va b.) “Ish yuritish atamalarining ruscha-oʻzbekcha qisqacha lugʻati” (Tuzuvchilar: A.Madvaliev, N.Mahkamov, E.Panasenko va b.) – Toshkent: Fan, 1994; Qisqacha ruscha-oʻzbekcha-inglizcha ish yuritish lugʻati (Tuzuvchilar: A.Madvaliev, N.Mahkamov, E.Panasenko va b.) – Toshkent: Oʻzbekiston, 1995; Mahmudov N., Saidqulov Z. Maʼnaviyatdan oʻzbekcha-ruscha-inglizcha-fransuzcha-arabcha lugʻat. – Toshkent: Maʼnaviyat, 2012;

O'zbek lug'atchiligida ham ilk bor shu turdagi lug'at D.Lutfullaeva, R.Davlatova, B.Tojiboyevlar tomonidan yaratildi ("O'zbek tili assotsiativ lug'ati (milliy-madaniy birliklar)". – Toshkent: "Navoiy universiteti" nashriyot-matbaa uyi, 2019). Ayniqsa, mazkur lug'at so'zlar orasidagi assotsiativ munosabatni aks ettiruvchi lingvistik lug'at (stimul so'z javob reaksiyasi tipidagi lug'at) o'qitishda ahamiyatli sanaladi. Unda o'zbek tilidagi 100 ta milliy-madaniy birlik bo'yicha til egalari xotirasida tiklangan 42645 ta javob reaksiyasi (assotsiatsiyalar) o'rin olgan bo'lib, unda o'zbek tilidagi milliy-madaniy birliklarning leksik-semantik, assotsiativ ma'nosi, boshqa birliklar bilan semantik-mantiqiy bog'lanishi hamda nutqda qanday qo'llanishi, haqida ma'lumot beruvchi ilk yangi turdagi lug'at bo'lib hisoblanadi.

NATIJALAR. Ma'lumki, jamiyat a'zolarining ijtimoiy-siyosiy, madaniy taraqqiyoti, shuningdek, falsafiy dunyoqarashning o'zgarishi ham leksikografiya taraqqiyotiga zamin hozirlaydi, leksikografik semantizatsiya – mavjud izohli lug'atlardagi so'zlar izohiga yangicha yondashuvni taqozo qiladi. O'zbekistonda o'quv leksikografiyasi istiqbollari quyidagi tamoyillarga asoslanishi kerak:

1) zamonaviylik – jahon o'quv leksikografiyasining so'nggi yutuqlariga asoslanib o'quv lug'atlarining yangi avlodi – bosma va elektron shakldagi lug'atlarni tuzish, o'quv lug'atlarining lingvometodik ta'minotini zamon talablariga moslashtirish;

2) takomillashganlik – axborot texnologiyalari, jumladan, kompyuter lingvistikasi sohasi yutuqlariga tayanib mavjud bosma o'quv lug'atlarini elektronlashtirish, ta'limning turli bosqichlari, xususan, yuqori sinf o'quvchilari, oliy ta'lim tizimida tahsil oluvchilar uchun turli fanlar bo'yicha terminologik lug'atlar, o'quv ensiklopediyalar, katta o'quv lug'atlarini yaratish, izoh tipidagi lug'atlarda leksikografik semantizatsiyani zamon talablari nuqtai nazaridan qayta ko'rib chiqish;

3) kompyuterlashganlik – umumiy lug'atlar negizida elektron lug'at turlarini boyitish, turli elektron qurilmalarda ishlashga mo'ljallangan interaktiv lug'atlar, korpus lug'atlarni tuzish; imlo, talaffuz meyorlari, tarjima, tilning turli leksik sistemalar (sinonimlar, antonimlar, paronimlar, omonimlar, graduonimlar, uyadosh so'zlar kabi)ini o'rgatishga xizmat qiluvchi mukammal mobil ilovalarni yaratish;

internet saxifalarida bolalar uchun mo'ljallangan elektron o'quv lug'atlarining maxsus saytlarini yaratish;

4) leksikografik kompetentlik – foydalanuvchilarda o'quv lug'atlarining zamonaviy ko'rinishlari bilan ishlash ko'nikmasi, lug'atlar bilan ishlash samaradorligini oshirish maqsadida leksikografik kompetentlikni shakllantirish. Bu o'z o'zidan kompyuter savodxonligi bilan ham bog'liq. Chunki lug'atlarni kitob holatida chop etishdan ko'ra elektron lug'atlarni yaratish va keng foydalanuvchilar uchun taqdim etish ham ancha qulay hisoblanadi. Mobil ilovalar sifatida yaratilgan lug'atlar yoshlarda leksikografik kompetentlikni rivojlanishga ancha yordam beradi. Ushbu vazifalarning amalga oshilishi mamlakatimizda axborot texnologiyalari taraqqiyoti, kompyuter lingvistikasi, korpus lingvistikasi, lingvodidaktika, lingvopedagogika, pedagogik leksikografiya kabi fanlarning rivoji bilan bog'liq. [5.36]

Dastlabki tuzilgan ta'limiy lug'atlarga e'tibor bersak, u asosan imlo savodxonligi amalga oshiruvchi vosita sifatida qo'llanildi. Keyinchalik, universal xususiyatga ega bo'ldi. Tilning lug'at boyligini rivojlana borishini hisobga olsak, u vaqt o'tgan sayin boyib borganligini ko'rish mumkin. Hayot o'zgarib, kashfiyotlar ixtiro qilina borgan sayin yangi so'zlar, paydo bo'ladi. O'z o'zidan ma'lumki, bu jarayonlarda lug'atshunoslik sohasida rivojlanish sodir bo'ladi. Demak, leksikografiya sohasi ehtiyoj tufayli rivojlana boradi.

Shuni aytish lozimki bugungi kunda jadal rivojlanayotgan o'zbek leksikografiyasi ona tili o'qitishda qanday qulayliklarga ega, degan savol tug'iladi. Hamma mamlakatlarda ham insonni kamolotga yetkizishda, unga berilayotgan ta'lim mazmunini o'quvchining amaliy faoliyatida qanday foydalana olish darajalari bilan baholanmoqda. Davlatning taraqqiyoti uning yoshlariga berilayotgan ta'lim sifati, o'quvchilarining egallagan ko'nikma va malakalariga bog'liq bulib qolmoqda. Ta'lim sifati baholashning xalqaro talablari orasida o'qish savodxonligi, matnni tushunish ko'nikmasiga asosiy e'tibor qaratilmoqda. Xususan, xalqaro baholash tadqiqotlari o'quvchida hayotiy kunikmalarning shakllanganlik darajalarini turli tomondan, matnlar va ular bilan ishlash orqali tekshirib ko'riladi. Jumladan, o'quvchilarning o'qish, yozish, gapirish savodxonligini shakllantirishda lug'atlarning o'rni benihoyadir. Demak, yuqorida ta'riflangan lug'atlarni o'rganish, undan amaliy foydalanish masalalari haqida fikr yuritir ekanmiz, baholashning to'rt darajasi bo'yicha ishlashni tashkil etish, lug'atlardan

ana shu ko'nikmalarni rivojlantirish bo'yicha foydalana olish yo'llarini izlash muhim hisoblanadi. Ma'lumki, ukish savodxonligi matn ustida ishlashni takozo kiladi. Jahon tajribasida matnlar bilan ishlashga mo'ljallangan o'quv topshiriqlari ko'pincha o'quv lugatlariga boglanadi.

MUHOKAMA. Ma'lumki, mamlakatimiz xalqaro baholash dasturida qatnashishi ko'zda tutilmoqda. Shuning uchun ham mamlakatimiz ta'lim tizimida o'quvchilarning o'qish savodxonligi, nutqiy ko'nikmalarini rivojlantirish masalasi bugungi kun ona tili va adabiyot ta'limining asosiy maqsadiga aylanib bormoqda. O'quv lug'atlaridan ona tili ta'limi jarayonida samarali foydalanish kutilgan natijani beradi. Tavsiya etilgan Milliy o'quv dasturi hamda unga qo'yilgan talablarni o'rganar ekanmiz, albatta, matnning turli mavzularini ifoda etuvchi, o'quvchilarning o'qish savodxonligi, matn bilan ishlash ko'nikmasining rivojlantiruvchi lug'atlar yaratishni taqozo etadi.

Umumta'lim maktablaridagi «Ona tili», oliy ta'limdagi «Ona tili o'qitish metodikasi» fanlarini o'qitishda o'quv lugatlaridan foydalanilmas ekan, kutilgan natijaga erishib bo'lmaydi. Buning uchun «O'zbekiston milliy ensiklopediyasi» dan unumli foydalanish, o'zbek tilidagi ona tili darsliklarida berilgan atamalarining izohli lug'ati, o'zbek millatiga xos bo'lgan so'z va atamalar lug'ati, butun bo'lak munosabatlarini aks ettiruvchi o'quv lug'ati, o'zlashma so'zlar lug'ati kabilarni yaratish o'quvchi kompetensiyalarini rivojlantirishda muhim hisoblanadi. Chunki hozirda mamlakatimiz ta'lim tizimida ona tili o'qitish kompetensiyaviy yondashuvga asoslandi, tayanch kompetensiyalar negizida har bir fanga doir kompetensiyalar ishlab chiqilib, amaliyotga joriy qilinmoqda. Tilning barcha sathlari bo'yicha nutqiy va lingvistik kompetensiyalarga asoslanuvchi o'qitish tizimi tashkil etildi. O'quvchilarning ona tilidan egallagan bilim, ko'nikma va malakalarini xalqaro baholash tizimlariga xos ravishda tashkil etish uchun ona tilidan korpus yaratish ishlarini jadallashtirish darkor.

XULOSALAR. Ona tili o'qitish metodikasida keyingi yillarda bir qator ilmiy-metodik tadqiqotlar olib borildi. Jumladan, ona tili ta'limini zamonaviylashtirish, ukuv materiallarini takomillashtirish, ukuv lugatchiligi ustida ishlashga doir B.Mengliev, B.Baxriddinova, Sh.Shahobiddinova Sh.Xamroeva, U.Xolyorov, G.Hamroev, Sh. Yuldasheva kabilar kator ilmiy-metodik tadkikotlar olib borgan. Biroq zamon shiddat bilan rivojlanayotgan ayni paytda yaratilgan darslik, metodik qo'llanma va metodik tavsiyalarda o'quv topshiriqlari mazmunini takomillashtirish, zamonaviylashtirishni taqozo qilmoqda.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Abduvahob Madaliyev. «Лингвистический энциклопедический словарь», Moskva, 1990, 57-bet
2. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2019 йил 21 октябрдаги ПФ-5850 рақамли «Ўзбек тилининг давлат тили сифатидаги нуфузи ва мавқеини тубдан ошириш чора-тадбирлари тўғрисида»ги Фармони //Халқ сўзи, 2019 йил 22 октябрь.
3. Маҳмудов Н., Худойбергана Д. «Ўзбек тили ўхшатишларининг изоҳли луғати». -Тошкент: Маънавият, 2013) 10-бет.
4. Маҳмудов Н. Одиловлар Ё. «Сўз маъно тарққиётида зиддият. Ўзбек тили энантиосемик сўзларининг изоҳли луғати». -Тошкент: Академнашр, 2014.
5. Нейматов Х., Турсунова О. Ахборот асрининг тилшуносликка талаби // Филология масалалари: Илмий ва илмий-методик маколалар тўплами. –Тошкент: Фан, 2013. – Б 36.
6. Абдурахмонова Н. Замонавий лингвистик корпусларнинг компьютер моделлари. Ўзбекистонда хорижий тиллар, 2020, № 1(30), 50-58
7. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 1996-yil 10-sentabrdagi 311-sonli qarori va unga ilova qilingan Davlat dasturi
8. «O'zbek tilining izohli lug'ati» 5 jildli. «O'zbekiston nashriyoti» 1 -jild. Toshkent, 2020.
9. Normamatov S. «Leksikografiya asoslari» «Nodirabegim» nashriyoti. Toshkent- 2021
10. Fattohov H. «O'zbek leksikografiyasi tarixiga bir nazar» // O'zbek tili va adabiyoti . Toshkent. 1981. 3 –soni.